

ВІДГУК

доктора юридичних наук, доцента,
завідувача кафедри інтелектуальної власності та
цивільно-правових дисциплін Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького

Іващенко Віктора Анатолійовича

на дисертацію Войтовича Сергія Валерійовича

««Цивільно-правове регулювання ліцензійних правовідносин за
законодавством України та Європейського Союзу: порівняльно-правова
характеристика», поданої до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
ДФ 58.082.158 Західноукраїнського національного університету
на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право

Актуальність обраної теми зумовлена фундаментальними змінами у структурі сучасної економіки, в якій результати інтелектуальної, творчої та науково-технічної діяльності дедалі частіше виступають не лише об'єктами правової охорони, а й самостійними економічними активами. Ефективне залучення таких результатів до цивільного та господарського обороту значною мірою забезпечується через механізм ліцензування, який дозволяє поєднати збереження виключних прав правоволодільця з можливістю правомірного використання відповідного об'єкта іншими учасниками ринку. З огляду на це належне цивільно-правове регулювання ліцензійних правовідносин є важливою передумовою інноваційного розвитку, трансферу технологій та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Особливого значення дослідження набуває у зв'язку з євроінтеграційним курсом України та необхідністю системного наближення національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу. Таке наближення не може обмежуватися механічним відтворенням окремих положень європейських актів, оскільки правове регулювання ліцензування в ЄС формується на перетині приватного права, права інтелектуальної власності, конкурентного права, стандартизації, використання стандарт-необхідних патентів та політики внутрішнього ринку. Тому наукове осмислення відповідних взаємозв'язків і визначення можливостей їх урахування у праві України становить самостійне та своєчасне дослідницьке завдання.

Суттєво посилює актуальність роботи трансформація традиційних моделей ліцензування під впливом цифровізації. Поширення програмного забезпечення, цифрового контенту, баз даних, хмарних сервісів, платформних бізнес-моделей, відкритих ліцензій та технологій штучного інтелекту призводить до того, що предметом правового регулювання стає не лише надання дозволу на використання окремого об'єкта права інтелектуальної власності, а й забезпечення доступу до складних цифрових і технологічних екосистем. За таких умов традиційні конструкції ліцензії та ліцензійного договору потребують подальшого осмислення й адаптації з урахуванням нових способів створення, поширення та комерціалізації нематеріальних результатів.

Окремої уваги заслуговує взаємодія виключних прав інтелектуальної власності з вимогами вільної конкуренції. Ліцензійний договір, будучи формою

реалізації правомочностей правоволоділця, водночас може містити обмеження, здатні впливати на доступ до технологій, структуру відповідного ринку та становище інших його учасників. Саме тому дослідження європейських підходів до оцінювання ліцензійних обмежень, трансферу технологій і FRAND-ліцензування має не лише теоретичне, а й значне прикладне значення для формування в Україні сучасної моделі регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності.

Вагомим чинником актуальності є також триваючі процеси оновлення цивільного законодавства України. Рекодифікація приватного права створює передумови для системного перегляду правової природи ліцензії, місця ліцензійного договору серед договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, а також механізмів забезпечення балансу інтересів ліцензіара, ліцензіата, інших учасників ринку та суспільного інтересу. У цьому контексті застосований автором порівняльно-правовий підхід має особливу цінність, оскільки дозволяє співвіднести національну цивілістичну традицію з функціональними механізмами права Європейського Союзу.

Отже, дисертаційна робота присвячена комплексному розв'язанню актуального наукового завдання, пов'язаного з удосконаленням теоретичних засад і практичних механізмів цивільно-правового регулювання ліцензійних правовідносин. Її актуальність визначається потребами розвитку доктрини права інтелектуальної власності, модернізації національного законодавства, забезпечення інноваційного розвитку та адаптації правової системи України до європейських правових стандартів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, характеризуються належним рівнем наукової аргументованості та ґрунтуються на широкому масиві нормативних джерел, доктринальних напрацювань і матеріалів правозастосовної практики. Автору вдалося поєднати цивільно-правовий аналіз із дослідженням права інтелектуальної власності, конкурентного права та права Європейського Союзу, що забезпечило комплексний характер одержаних результатів. Достовірності сформульованих положень сприяло послідовне використання системного, порівняльно-правового, формально-юридичного та інших методів наукового пізнання, адекватних меті й завданням дослідження.

Особливої позитивної оцінки заслуговує проведений автором порівняльно-правовий аналіз. Дослідження не обмежується формальним зіставленням українського законодавства з окремими положеннями *acquis* Європейського Союзу, а охоплює функціональні особливості регулювання ліцензійних правовідносин у європейському правовому просторі. Завдяки цьому автору вдалося виявити як спільні закономірності розвитку відповідного правового інституту, так і концептуальні відмінності між українською та європейською моделями його регулювання.

Переконаливість одержаних результатів значною мірою забезпечується широким використанням сучасних джерел права Європейського Союзу. Автор ґрунтовно аналізує регламенти, директиви, акти *soft law*, практику Суду Європейського Союзу, положення Technology Transfer Block Exemption

Regulation i Technology Transfer Guidelines, а також сучасні підходи до застосування механізмів FRAND-ліцензування. Такий рівень опрацювання джерельної бази істотно підвищує наукову цінність проведеного дослідження та обґрунтованість сформульованих висновків.

Слід позитивно оцінити й те, що автор не обмежується констатацією окремих законодавчих прогалин, а здійснює їх системний аналіз крізь призму сучасних тенденцій розвитку цифрової економіки, відкритих моделей ліцензування, цифрового контенту та новітніх технологій. Це дозволило сформулювати рекомендації, які враховують не лише сучасний стан правового регулювання, а й напрями його подальшої трансформації.

Важливим є також належний рівень внутрішньої узгодженості висновків дисертації. Основні сформульовані автором положення логічно впливають із проведеного аналізу законодавства, доктринальних концепцій і практики застосування права, що свідчить про їх переконливу аргументованість. Це дає підстави вважати одержані результати науково обґрунтованими та придатними для використання у подальших дослідженнях, нормотворчій і правозастосовній діяльності, а також у процесі гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу.

Логіка побудови дисертації та повнота дослідження заявленої проблематики

Структура дисертаційної роботи є логічною, внутрішньо узгодженою та концептуально виваженою. Її побудова дозволила авторові послідовно розкрити комплекс правових питань, пов'язаних із цивільно-правовим регулюванням ліцензійних правовідносин, у взаємозв'язку з інститутами договірного права, права інтелектуальної власності, конкурентного права та права Європейського Союзу.

Позитивної оцінки заслуговує те, що автор не обмежився дослідженням національного законодавства. Окремий структурний блок присвячено аналізу європейських механізмів регулювання ліцензійних відносин, що дозволило належним чином реалізувати порівняльно-правовий характер дослідження. При цьому відповідний матеріал органічно інтегрований у загальну концепцію роботи, має не відокремлений описовий, а функціональний характер і використовується для формулювання авторських висновків щодо вдосконалення національного законодавства.

Вдалою є побудова дослідження від з'ясування загальнотеоретичних і методологічних засад до аналізу суб'єктного складу, об'єктів, змісту та механізмів реалізації ліцензійних правовідносин, а надалі — до порівняльно-правового узагальнення та вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України. Така послідовність забезпечує внутрішню цілісність роботи, логічний зв'язок між її розділами та належне обґрунтування підсумкових висновків.

Зміст дисертації свідчить і про достатню повноту дослідження заявленої проблематики. Автором охоплено основні елементи предмета дослідження, а сформульовані завдання послідовно відображені у структурі роботи та змісті відповідних розділів. Співвідношення теоретичного, порівняльно-правового та прикладного матеріалу є загалом збалансованим, що дозволило уникнути як надмірної описовості, так і фрагментарності викладу.

Окремо слід відзначити прагнення автора врахувати сучасні виклики розвитку права інтелектуальної власності. У роботі знайшли належне відображення питання цифрового ліцензування, відкритих моделей використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій, взаємодії права інтелектуальної власності з конкурентним правом, а також гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу. Це підвищує наукову цінність дисертації та підтверджує сучасність обраного автором дослідницького підходу.

Оцінка наукової новизни дослідження

Дисертаційна робота містить низку науково значущих положень, які характеризуються належним рівнем новизни та істотно розвивають сучасні доктринальні підходи до цивільно-правового регулювання ліцензійних правовідносин. Характерною особливістю дослідження є те, що більшість сформульованих автором положень не обмежуються уточненням окремих законодавчих конструкцій, а спрямовані на переосмислення функціонального призначення ліцензійних правовідносин у сучасній цифровій економіці та європейському правовому просторі. Саме такий підхід дозволив авторові вийти за межі традиційного порівняння положень українського та європейського законодавства й сформулювати цілісне бачення ліцензування як одного із ключових механізмів інноваційної діяльності, трансферу технологій та розвитку конкурентного середовища.

До найбільш вагомих результатів дослідження, на нашу думку, належить запропонований автором підхід до розуміння функціональної інтеграції ліцензійних правовідносин у праві Європейського Союзу. Заслугує підтримки висновок про те, що правове регулювання ліцензування в ЄС формується на перетині приватного права, права інтелектуальної власності та конкурентного права, унаслідок чого оцінка змісту ліцензійного договору повинна здійснюватися не лише крізь призму принципу свободи договору, а й з урахуванням його впливу на конкуренцію, інноваційні процеси та функціонування внутрішнього ринку.

Запропонований автором підхід органічно вписується у сучасну доктринальну дискусію щодо співвідношення виключних прав інтелектуальної власності та конкурентного права і суттєво розвиває її. Позитивної оцінки заслуговує аргументація дисертанта щодо необхідності оцінювати конкурентні обмеження у ліцензійних договорах не лише з позицій їх відповідності формальним вимогам конкурентного законодавства, а й з урахуванням їх впливу на інноваційну діяльність, поширення технологій та ефективність функціонування відповідного ринку.

Науковий інтерес становить проведена автором систематизація європейських джерел правового регулювання ліцензійних правовідносин. Позитивно оцінюється те, що предметом аналізу стали не лише нормативні акти вторинного права Європейського Союзу, а й акти *soft law*, практика Суду Європейського Союзу, положення Technology Transfer Block Exemption Regulation та Technology Transfer Guidelines. Такий підхід дозволив не лише комплексно дослідити відповідний масив джерел, а й показати функціональний характер європейської моделі регулювання ліцензійних відносин, у якій

визначальне значення має економічний зміст договірних конструкцій та їх вплив на конкурентне середовище.

Особливу увагу привертають результати дослідження, присвячені FRAND-ліцензуванню. Заслуговує підтримки запропонований автором підхід, відповідно до якого FRAND розглядається не лише як договірний механізм визначення справедливих, розумних і недискримінаційних умов ліцензування, а й як інструмент забезпечення балансу між приватними та публічними інтересами у сфері використання стандартно необхідних патентів. Така інтерпретація дозволяє комплексно поєднати цивільно-правові, конкурентно-правові та інноваційні аспекти функціонування відповідного механізму.

Окремого схвалення заслуговують положення дисертації, присвячені відкритим моделям ліцензування, цифровому контенту та програмному забезпеченню. Видається обґрунтованим висновок автора про те, що традиційні конструкції ліцензійного договору не завжди повною мірою враховують особливості Open Source, Creative Commons, моделей масового цифрового ліцензування та автоматизованого надання прав користувачам. Заслуговує підтримки запропонована автором ідея адаптації національного правового регулювання до функціональних особливостей цифрового середовища із збереженням фундаментальних засад цивільного права.

Позитивної оцінки заслуговує також запропонований дисертантом підхід до гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу. Автор переконливо доводить, що ефективна імплементація європейського досвіду має ґрунтуватися не на формальному запозиченні окремих правових норм, а на врахуванні їх функціонального призначення та взаємозв'язку із принципами свободи договору, забезпечення конкуренції, стимулювання інноваційної діяльності та розвитку технологічного трансферу.

Загалом наукова новизна дисертаційної роботи полягає у комплексному розвитку сучасних доктринальних підходів до цивільно-правового регулювання ліцензійних правовідносин, поглибленні їх порівняльно-правового аналізу та обґрунтуванні напрямів подальшої гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу. Висунуті автором положення не лише мають самостійне теоретичне значення, а й створюють належне підґрунтя для подальшого вдосконалення законодавства та практики правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності.

Науково-практична цінність дослідження в контексті європейської інтеграції України

Результати дисертаційного дослідження мають вагомe значення для розвитку вітчизняної науки цивільного права, права інтелектуальної власності та права Європейського Союзу. Особливу цінність становить запропонований автором комплексний підхід до дослідження ліцензійних правовідносин, у межах якого цивільно-правові механізми їх регулювання розглядаються у взаємозв'язку з вимогами конкурентного права, інноваційної політики та функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу. Такий підхід істотно розширює традиційні уявлення про правову природу ліцензійного договору та перспективи його розвитку в умовах цифрової економіки.

До вагомих теоретичних результатів дослідження належить обґрунтування функціонального підходу до регулювання ліцензійних правовідносин у праві

Європейського Союзу. Запропоновані автором положення можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях співвідношення виключних прав інтелектуальної власності, свободи договору та конкурентного права, а також при розробленні сучасних доктринальних підходів до правового регулювання трансферу технологій і цифрового обігу результатів інтелектуальної діяльності.

Особливо важливим видається те, що сформульовані автором рекомендації мають не лише теоретичний характер, а й безпосередньо орієнтовані на практику адаптації українського законодавства до права Європейського Союзу. Це істотно підвищує прикладну цінність проведеного дослідження та свідчить про його актуальність в умовах сучасних євроінтеграційних процесів.

Практичний потенціал мають результати аналізу європейських правил регулювання трансферу технологій. Вони можуть бути використані під час подальшої гармонізації законодавства України з *acquis* Європейського Союзу, а також при підготовці рекомендацій щодо оцінювання ліцензійних договорів з позицій їх відповідності вимогам конкурентного законодавства. При цьому позитивної оцінки заслуговує те, що дисертація орієнтує не на формальне запозичення європейських правових конструкцій, а на врахування їх функціонального призначення та економіко-правової логіки.

Одержані результати можуть бути використані у нормотворчій діяльності, діяльності органів державної влади та інших суб'єктів, залучених до процесу адаптації законодавства України до права Європейського Союзу. Насамперед це стосується вдосконалення правового регулювання трансферу технологій, цифрового ліцензування, стандартно необхідних патентів, програмного забезпечення та інших об'єктів права інтелектуальної власності, що активно використовуються у транскордонному економічному обороті.

Науковий і практичний інтерес становлять також сформульовані у роботі підходи до FRAND-ліцензування. Вони можуть бути використані при виробленні підходів до врегулювання спорів щодо стандартно необхідних патентів, а також у діяльності судів, адвокатів, патентних повірених, антимонопольних органів та інших учасників інноваційної діяльності при оцінці добросовісності переговорів і справедливості умов ліцензування.

Практичне значення мають також положення дисертації щодо відкритих ліцензій, програмного забезпечення та цифрового контенту. Вони можуть бути використані під час укладення й правової оцінки ліцензійних договорів, визначення особливостей використання програмних продуктів та юридичного супроводу цифрових проєктів, що реалізуються у міжнародному середовищі. Матеріали дисертації можуть бути використані у науково-дослідній та освітній діяльності під час викладання цивільного права, права інтелектуальної власності, права Європейського Союзу, конкурентного права, трансферу технологій та порівняльного приватного права, а також при підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Таким чином, результати проведеного дослідження виходять за межі вирішення окремих теоретичних проблем цивільного права і створюють належне наукове підґрунтя для подальшого вдосконалення правового регулювання ліцензійних правовідносин в Україні з урахуванням європейських підходів. Їх практична спрямованість, комплексний характер та орієнтація на сучасні

процеси гармонізації законодавства підтверджують вагомe значення дисертаційної роботи як для розвитку юридичної науки, так і для подальшого вдосконалення правозастосовної практики.

Оприлюднення й апробація результатів порівняльно-правового дослідження

Основні результати дисертаційної роботи Сергія Валерійовича Войтовича належним чином оприлюднено у наукових публікаціях та апробовано під час участі здобувача у наукових конференціях і фахових заходах. Зміст публікацій відповідає темі, предмету та завданням дослідження, а їх сукупність охоплює основні положення, сформульовані у дисертації.

Позитивної оцінки заслуговують праці, присвячені порівняльному аналізу законодавства України та права Європейського Союзу, у яких розкрито особливості європейського регулювання ліцензійних правовідносин.

Тематика наукових праць узгоджується з логікою дисертації: від теоретичних засад ліцензійних правовідносин і системи джерел їх правового регулювання — до порівняльного аналізу українського та європейського законодавства й обґрунтування пропозицій щодо його вдосконалення.

Апробація результатів на наукових заходах сприяла їх фаховому обговоренню, перевірці аргументованості висновків і врахуванню результатів наукової дискусії під час підготовки остаточного тексту дисертації.

Отже, зміст і тематичне спрямування наукових публікацій, а також результати апробації дають підстави констатувати достатню повноту оприлюднення основних результатів дисертаційного дослідження, зокрема його порівняльно-правової та євроінтеграційної складових.

Оцінка відповідності дисертації стандартам академічної етики

Зміст дисертаційної роботи Сергія Валерійовича Войтовича, характер використання наукових, нормативних і правозастосовних джерел, а також спосіб викладення матеріалу свідчать про дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності та стандартів академічної етики.

Дисертація має виразний авторський характер. Здобувач не обмежується узагальненням наявних наукових підходів, а формулює власні висновки й пропозиції, що ґрунтуються на критичному аналізі наукової літератури, законодавства України, права Європейського Союзу, міжнародних актів і судової практики. Використані у роботі джерела належним чином ідентифіковані, а запозичені положення супроводжуються відповідними посиланнями.

Позитивної оцінки заслуговує те, що під час аналізу європейського досвіду автор чітко розмежовує нормативні положення, доктринальні підходи та власні наукові висновки, а запропоновані рекомендації є результатом самостійного порівняльно-правового дослідження, а не механічного відтворення положень *acquis* Європейського Союзу.

Відповідність наукових публікацій основним результатам дисертації підтверджує їх послідовне оприлюднення та апробацію. Під час ознайомлення з дисертацією не встановлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень принципів академічної доброчесності.

Отже, дисертаційна робота відповідає вимогам академічної етики та доброчесності, а сформульовані у ній положення, висновки й рекомендації

відображають особистий науковий внесок здобувача та результати його самостійного наукового дослідження.

Дискусійні аспекти дослідження

Дисертаційна робота Сергія Валерійовича Войтовича характеризується комплексністю, широким використанням порівняльно-правового методу та ґрунтовним аналізом законодавства України й права Європейського Союзу. Запропоновані автором висновки є належно аргументованими, а сформульовані рекомендації мають як теоретичне, так і практичне значення. Разом із тим окремі положення дисертації можуть стати предметом подальшої наукової дискусії та потребують додаткового авторського пояснення.

1. Одним із найбільш цікавих результатів дослідження є обґрунтування функціонального підходу до гармонізації українського законодавства із правом Європейського Союзу. Разом із тим дисертація майже не торкається питання визначення критеріїв, за якими має здійснюватися відбір європейських правових конструкцій для їх імплементації у національне цивільне законодавство. Доцільно було б детальніше окреслити, які саме ознаки свідчать про можливість адаптації відповідних інститутів без порушення системності національного приватного права.

2. Автор приділяє значну увагу цифровізації ліцензійних правовідносин та обґрунтовує необхідність удосконалення їх правового регулювання в умовах цифрової економіки. Водночас подальшого наукового осмислення потребує питання трансформації самого поняття об'єкта ліцензійних правовідносин у зв'язку з розвитком технологій штучного інтелекту, обігу даних, цифрових активів та інших нових результатів інтелектуальної діяльності. Більш розгорнутий аналіз цього аспекту дозволив би визначити перспективи розвитку цивільно-правового механізму ліцензування у найближчі роки.

3. Позитивно оцінюючи проведений автором аналіз європейського досвіду, варто зазначити, що подальшого розвитку могла б набути проблема практичної імплементації запропонованих рекомендацій. Зокрема, заслуговує на додаткову увагу питання визначення послідовності законодавчих змін, необхідних для гармонізації правового регулювання ліцензійних правовідносин з *acquis* Європейського Союзу, а також оцінки можливих ризиків такої адаптації для національної правової системи.

4. Одним із наскрізних положень дисертації є прагнення автора забезпечити комплексність правового регулювання ліцензійних правовідносин шляхом поєднання цивільно-правових, інтелектуально-правових і конкурентно-правових підходів. Разом із тим подальшого доктринального осмислення, на нашу думку, потребує питання визначення методологічних меж такого міжгалузевого підходу. Зокрема, доцільно було б чіткіше окреслити, у яких випадках пріоритет повинні зберігати традиційні цивілістичні принципи, а в яких — спеціальні механізми, сформовані правом Європейського Союзу та законодавством про захист економічної конкуренції.

Все ж варто відзначити, що висловлені зауваження та пропозиції мають переважно науково-дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують наукової цінності одержаних результатів. Вони лише окреслюють окремі напрями подальшого розвитку авторської концепції й підтверджують актуальність обраної тематики для сучасної цивілістичної науки.

Узагальнений висновок щодо дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження Войтовича Сергія Валерійовича є актуальною, самостійною та завершеною науковою працею, у якій здійснено комплексний порівняльно-правовий аналіз цивільно-правового регулювання ліцензійних правовідносин за законодавством України та Європейського Союзу. Проведене дослідження вирізняється системністю, належним рівнем наукової аргументації, сучасним методологічним підходом і практичною спрямованістю сформульованих висновків та рекомендацій.

Одержані результати мають наукову новизну, є теоретично обґрунтованими та практично значущими для подальшого розвитку цивільного законодавства, права інтелектуальної власності, правозастосовної практики та процесу гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу. Висловлені у рецензії зауваження мають переважно науково-дискусійний характер, зумовлені складністю досліджуваної проблематики та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Таким чином, дисертація Войтовича Сергія Валерійовича на тему «Цивільно-правове регулювання ліцензійних правовідносин за законодавством України та Європейського Союзу: порівняльно-правова характеристика» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри інтелектуальної власності та
цивільно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Віктор ІВАЩЕНКО

Підпис засвідчую:

проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної частини

Олександр СПРЯГАЙЛО

